

Проект ЄС «Угода мерів — Схід» не припинив свою роботу в Україні у період повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Цей інструмент у 2022 р. оновлено за рахунок зростання рівня зобов'язань міст щодо скорочення викиди CO₂ до рівня 35 % у відповідності з Оновленим національним визначеним внеском України до Паризької Угоди (НВВ2). Після офіційного приєднання до Угоди мерів місто бере на себе обов'язки щодо розроблення протягом двох років та часткової реалізації Плану дій зі сталого енергетичного розвитку та клімату (ПДСЕРК), де викладено бачення громади по досягненню кліматичної нейтральності до 2050 року.

Таким чином, справедлива трансформація повинна залишатися основним трендом повноцінної відбудови старопромислових регіонів України та монофункціональних вугільних міст зокрема, яка повинна доповнюватися заходами з трансформації в базових інфраструктурних системах міст для посилення декарбонізаційних тенденцій в контексті суто урбаністичних процесів. Це можливо досягти за рахунок модернізації енергетичних та промислових підприємств; розвиток відновлюваних джерел енергії; забезпечення енергоефективності в усіх секторах економіки від виробництва, транспортування до споживання; термомодернізації будівель; збільшення частки органічного сільського господарства та ресурсозберігаючих практик сільського господарства; електрифікації та оновлення транспорту; запровадження ієрархії управління відходами; збільшення лісистості та реформи управління лісовим фондом. Також важливо враховувати, що в Україні дії щодо справедливої трансформації потребують додаткових зусиль, спрямованих на подолання екологічних наслідків, спричиненими військовими діями, зосередженими більшою мірою саме на територіях старопромислових регіонів. Вирішувати проблеми справедливої трансформації вугільних мономіст України доцільно шляхом реалізації конкретних цілей Плану відновлення України.

insotnik@gmail.com

Сотник І. М.

доктор економічних наук, професор, Сумський державний університет, Україна

Маслій М. Ю.

студент, Сумський державний університет, Україна

МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНО-СОЛІДАРНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Анотація. Обґрунтовано доцільність залучення механізми соціально-солідарного фінансування для повоєнної відбудови України. Проаналізовано особливості таких механізмів, надано рекомендації щодо їх використання.

Ключові слова: відбудова, соціальна та солідарна економіка, соціально-солідарне фінансування, Україна.

Повномасштабна агресія Росії в Україні завдала безпрецедентних збитків вітчизняній економіці: мільйони громадян були змушені покинути своє місце проживання і шукати притулку в західних регіонах країни або за кордоном; щонайменше 30 % бізнес-структур пішли з ринку з суттєвим скороченням робочих місць, а ті, що залишилися, опинилися на межі виживання; зростаюча інфляція на тлі скорочення доходів населення спричинила збільшення

рівня бідності; збитки енергетичній та іншій інфраструктурі перевищили мільярди доларів США; екологічні наслідки військових дій поки що неможливо оцінити навіть приблизно.

Боротьба за виживання нації дорого коштує Україні: щомісячний дефіцит державного бюджету складає від 3 до 5 млрд доларів США і закривається за рахунок фінансової допомоги від іноземних партнерів. Українці активно підтримують свою армію та співгромадян, що постраждали від російської агресії, жертвами та волонтерською діяльністю. А науковці вже проводять дослідження, розробляючи плани післявоєнного відновлення країни.

Водночас, уже зараз очевидно, що відбудова зруйнованих територій потребуватиме масштабних інвестицій, які державний бюджет України неспроможний забезпечити. Тому багато уваги уряду приділяється залученню благодійних коштів з усього світу, зокрема, на платформі United24 за участі відомих публічних осіб. Такі інтернет-платформи, що з'явилися і в інших державах на підтримку України, є одним із прикладів застосування фінансових механізмів соціальної та солідарної економіки (ССЕ), спрямованої на вирішення актуальних суспільних завдань, з якими не можуть впоратися ринкові і державні структури.

У глобальному світі ССЕ сьогодні виконує роль тригера для виникнення нових форм солідарності у сфері захисту довкілля, розвитку культури, ініціатив громадянського суспільства, освіти, соціального захисту тощо [5], і доповнює традиційну ринкову економіку, компенсуючи її вади. Компанії, які працюють за принципами ССЕ, сприяють економічному прогресу та вирішенню багатьох соціальних і екологічних проблем, наприклад, боротьбі з бідністю, покращенню доступу до освіти, медичних послуг, чистої питної води та ін. [4].

Фінансова інклюзія створює більше можливостей для компаній ССЕ для реалізації їх потужного потенціалу у вирішенні актуальних суспільних завдань [1]. Тож одним із компонентів, які формують базис ССЕ, є соціально-солідарне фінансування (ССФ), яке дозволяє отримати фінансові ресурси на вигідніших умовах, ніж від комерційних установ [4]. Незважаючи на значний потенціал ССФ як інструмента соціальних та інших перетворень у різних країнах світу, механізми його використання для післявоєнної відбудови України потребують додаткового наукового обґрунтування, що є метою даного дослідження.

ССФ доцільно розглядати як складну систему фінансових операцій, яка має на меті підтримку перспективних та економічно ефективних проєктів з урахуванням соціальних аспектів, забезпечуючи балансування показників соціальної та економічної ефективності. Ключовим компонентом ССФ є соціальний вектор, спрямований на реалізацію соціально необхідних та суспільно корисних заходів. Важливими елементами ССФ є також взаємодопомога та відносини, які будуються на довірі. ССФ є особливо ефективним видом фінансування, оскільки він відповідає локальним соціальним потребам та зміцнює стабільність громад, а також є менш вразливим до змін та криз, що є істотною перевагою у сучасному світі [4]. Особливо це актуально для України, де сучасне економічне середовище є суперечливим, невизначеним і незбалансованим [4 — 6].

Водночас, ефективність ССФ залежить від наявності чітких правил, а головне — їхнього дотримання, що є запорукою успішної реалізації проєктів ССЕ. Саме соціальна складова фінансування визначає ключову роль та надає особливого статусу ССФ. Цей вид фінансування передбачає взаємодію найрізноманітніших структур: громадських організацій, асоціацій, товариств взаємодопомоги, кооперативів, фондів тощо. Їх функціонування характеризується спільним управлінням, обмеженням прибутку заради задоволення соціальних потреб (збереження соціальних цінностей, поширення принципів солідарності і співробітництва). Вибір конкретної форми ССФ з їх різноманіття має ґрунтуватися на аналізі переваг та недоліків, особливостей застосування при реалізації проєктів, прагнень і очікувань стейкхолдерів, тощо. Систематизацію механізмів ССФ, які можуть бути залучені для повоєнної відбудови України, подано у табл. 1.

**ОСНОВНІ РІЗНОВИДИ МЕХАНІЗМІВ ССФ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ
(СИСТЕМАТИЗОВАНО АВТОРАМИ НА ОСНОВІ [2–4; 6, 7])**

Механізм ССФ	Характеристика
Краудфандинг	технологія залучення мікроінвестицій за допомогою спеціалізованих інтернет-платформ для реалізації різноманітних проєктів
Краудінвестинг	альтернативний фінансовий інструмент для залучення капіталу в стартапи та підприємства малого бізнесу від широкого кола мікроінвесторів
Фандрайзинг	збір коштів неурядовими організаціями для благодійних цілей, підтримки соціально вразливих верств населення, людей, що опинилися в складних життєвих обставинах, тощо
Венчурна філантропія	застосування або перенаправлення принципів традиційного фінансування венчурного капіталу для досягнення благодійних зусиль
Імпактне інвестування	інвестиції, здійснені з наміром створити позитивний вимірний соціальний та екологічний вплив, поряд з отриманням фінансового прибутку
Етичне інвестування	практика використання етичних принципів інвестора як основного фільтра для вибору інвестування в цінні папери
Капітал терпимості	акціонерний або борговий капітал, який його власники інвестують з метою отримання вигід, характерних для довгострокових інвестицій. При цьому інвестори не вилучають свої інвестиції навіть за несприятливих короткострокових умов для підприємства
Соціальне фінансування	інвестиції у проєкти, які є необхідними для досягнення соціальних цілей, наприклад, таких, що включені до Порядку денного сталого розвитку. Впливаючи на вартість капіталу, соціальне фінансування може створювати стимули для фірм слідувати бізнес-моделям, які краще відповідають соціальним цілям
Соціальні облигації	дохідні облигації, які залучають кошти для нових та існуючих проєктів із позитивними соціальними результатами
Пожертви	є подарунком для благодійності, гуманітарної допомоги або для користі справі
Гранти	фінансові ресурси, що надаються в дар від грантодавця
Позики	кошти, що надаються фінансовими установами на зворотній основі
Субсидії	прямі (наприклад, готівкові платежі) або непрямі (наприклад, податкові пільги) вигоди, які надаються особі, підприємству чи установі, як правило, урядом для усунення певного тягаря за умови відповідності загальним інтересам суспільства або для просування соціальних благ чи економічної політики
Соціальні фондові біржі	електронні торгові платформи, які дозволяють соціальному бізнесу залучати капітал через етичних інвесторів, готових інвестувати у підприємства, що мають подвійну корпоративну та соціальну місію
Державно-приватне партнерство	побудова ділових взаємовідносин між державою та приватними структурами, що передбачає об'єднання зусиль для задоволення суспільних потреб, об'єднання можливостей державного регулювання та приватного сектору для реалізації спільних проєктів, орієнтованих на вирішення соціальних, екологічних та інших проблем громад
Міжнародні кредитні і грантові програми	фінансові ресурси міжнародних організацій, які надаються суб'єктам ССЕ на зворотній (кредити) або незворотній (гранти) основі для реалізації суспільно значущих проєктів

Серед зазначених у табл. 1 механізмів, на нашу думку, особливу увагу слід приділити таким порівняно новим для України інструментам, як імпактне та етичне інвестування, капітал терпимості, соціальні облігації та фінансування, підтримувати на державному рівні розвиток соціальних фондових бірж. Зазначені механізми дозволять спрямувати вільні кошти українських фізичних та юридичних осіб саме в ті проекти, які за думкою суспільства, є найбільш значущими для відбудови України, забезпечити прозорість та демократичне управління фінансовими потоками. Безумовно, державно-приватне партнерство, міжнародна підтримка у вигляді кредитних і грантових програм є критично важливими, але поряд з цим концентрація внутрішніх ресурсів країни задля власної відбудови є унікальною можливістю консолідувати українське суспільство, посилити солідарну відповідальність та отримати максимальний економічний і соціальний ефект від інтеграційних процесів в громадах.

Публікацію підготовлено в рамках виконання проєкту Модуль Жана Моне «Соціальна солідарна економіка: впровадження досвіду ЄС для сталого розвитку» (SSExpEU-101047518-GAP-101047518, 2022–2025), що фінансується Європейським Союзом.

Література

1. Balkenhol B. Solidarity finance and the SDGs: scale, subsidies and sustainability. 2019. URL: <https://cutt.ly/K8ncVr6> (date of access: 28.02.2023).
2. Hilbrich S. What is social finance? Definitions by market participants, the EU taxonomy for sustainable activities, and implications for development policy. Discussion Paper 29/2021. DIE, Bonn 2021. URL: <https://cutt.ly/g8nc8Ue> (date of access: 28.02.2023).
3. Бондар А. В. Форми солідарного фінансування еколого-орієнтованих проєктів: вітчизняний і зарубіжний досвід партнерства стейкхолдерів. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. № 2(70). С. 58-65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-2-34>.
4. Бондар А. Роль соціально-солідарного фінансування. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2017. Т. 22. Вип. 5 (58). С. 112-117.
5. Мельник Л. Г. Сходження до Утопії, або «Машина часу» М. М. Неплюєва (соціально-економічний аналіз) : монографія. Суми: Фолігрант, 2013. 240 с.
6. Смоленников Д. О. Модель краудфандингу в управлінні проєктами. *Економічні проблем сталого розвитку : мат-ли Міжнар. науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф.*; за ред. О. В. Прокопенко, М. М. Петрушенка. Суми: СумДУ, 2015. С. 492–493.
7. Сотник І. М. Соціальна та солідарна економіка: електронний навчальний посібник. Суми: СумДУ, 2022. 247 с. URL: <https://tinyurl.com/s3t7rbuc> (дата звернення: 28.02.2023).

Сторонянська І. З.

д.е.н., проф., ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», м. Львів, Україна

Беновська Л. Я.

к.е.н., с.д., ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України», м. Львів, Україна

ПОВЕДІНКА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Під час війни Україна вперше зіткнулась з таким масовим переміщенням населення (більше чверті населення України була змушена покинути свої домівки), а внутрішньо перемі-